

ΤΡΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΒΛΕ**Πολυποδία: η ωκεάνια πολυφωνία**Του **Γ. Ν. ΠΕΡΑΝΤΩΝΑΚΗ**

ΟΙ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ στη λογοτεχνία έχουν σκοπό να επεκτείνουν τα όρια του αληθινού, να ξαναδιαβάσουν την πραγματικότητα και να την προβάλλουν με νέο πρίσμα. Έτσι ενώ συχνά το μυθιστόρημα -στη μακράιων ζωή του- ξένισε λόγω των καινοφανών καταστάσεων που επέλεξε, δεν έπαψε να αναφέρεται, έστω και πλάγια, στη δική μας πραγματικότητα, για να την παρουσιάσει και να τη σχολιάσει.

Η Ελένη Γιαννακάκη δεν έχει πάψει να πειραματίζεται. Σε κάθε της βιβλίο έρχεται με νέες ιδέες και με ιδιαίτερες οπτικές γωνίες να ξανασυστήθει τις συνθήκες που γεννούν ομαλότητες και ανωμαλίες. Κι όταν λέω ότι πειραματίζεται, δεν εννοώ τον εσωτερικό μονόλογο που χρησιμοποιεί κατά κόρον, τον συνδυασμό του με τον ελεύθερο πλάγιο λόγο, το ξεδίπλωμά του σε μακροπερίοδες παραγράφους, το παρακολούθημα της ακώλυτης προφορικής ομιλίας κ.λπ. Στο ανά χείρας βιβλίο συναντάμε επιπλέον ως αφηγήτρια κι ως πρωταγωνίστρια μια χταποδία, ενώ οι φωνές πολλαπλασιάζονται καθώς μιλάνε τα πλοκάμια της σε μια πολυδιάστατη πολυποδία!

Ο παραλληλισμός είναι εξ αρχής εύγλωττος. Η συγγραφέας, όσο κι αν δοκιμάζει νέες συνταγές, δεν ξεφεύγει ριζικά από το βασικό πολιτισμικό της σενάριο που είναι η σύγχρονη οικογένεια, ο προβληματισμός για την υφή της, ο ρόλος της φύσης και της κοινωνικής επίδρασης, αλλά και οι λοιπές διαπροσωπικές σχέσεις που χαράζουν την καθημερινότητά μας. Ως τώρα η πεζογράφος σατίρισε με τον συνδυασμό γαστρονομίας και έρωτα το ευδαιμονιστικό μοντέλο της εποχής μας, με τη ματιά της υποχόνδριας με την καθαριότητα νοικοκυράς υπονόησε τη λουστραρισμένη ευτυχία της ελληνικής μεσοαστικής οικογένειας, με αναφορές στον κινηματογράφο και το διαδίκτυο κατέδειξε τις κοινωνικές συνθήκες που

ΕΛΕΝΗ ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗ

«Ρέκβιεμ για μια Οκτάβια»

Μυθιστόρημα

Πατάκης, 2020

Σελ. 180

δημιούργησαν τον παιδραστή της διπλανής πόρτας και με την προοπτική μιας γηραιάς κυρίας προέβαλε την ανάγκη των ηλικιωμένων για αξιοπρέπεια κι όχι για παραγκωνισμό.

Εδώ η μάνα Οκτάβια έχει αναλάβει τον νέο της ρόλο, να προστατεύσει δηλαδή

τα εκκολαπτόμενα χταποδάκια, ώσπου να βγουν από τα αυγά τους και να «απογαλακτιστούν», ενώ συνάμα δεν παύει να αναλογίζεται τις σχέσεις της και τις «κανιβαλικές» της πράξεις κατά τη διάρκεια της ως τώρα ζωής της. Με συνεχείς σπειροειδείς τροχιές της αφήγησης, με περιδιμήσεις και ρουφήχτρες -για να μιλήσω κι εγώ με τη θαλασσινή ιδιόλεκτο, που στίζει απολαυστικά το κείμενο- ανασυντίθεται το συνολικό παζλ το οποίο αποκαλύπτεται σταδιακά.

Πάλι, όπως και στα «Χερουβείμ της μοκέτας», ο δράκος εστιάζεται σε ένα ερωτικό τρίγωνο, όπου η γυναίκα-χταπόδι σχετίζεται με το βαρύ αρσενικό Νέρωνα, αλλά σε κάποια φάση εμφανίζεται η ζωή της ο Ευκλείδης -ή

μήπως... η Ευκλείδης; Πέρα όμως από τον έρωτα, κυριαρχεί ο προβληματισμός για τη μητρότητα, τα γηρατειά, τον θάνατο και τη δέσμευση ή όχι από τη φύση.

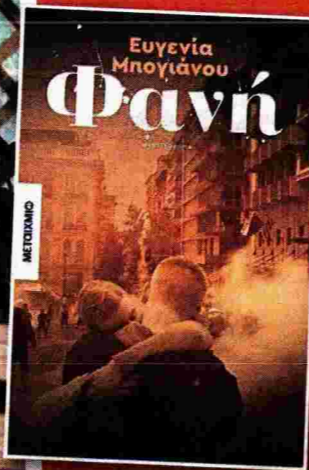
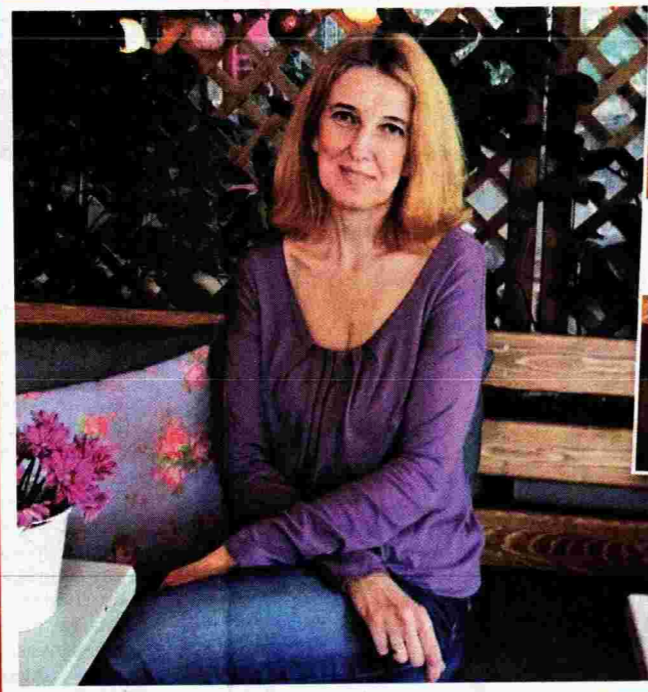
Πριν φτάσω στο κέντρο του λογοτεχνικού της προβληματισμού, αξίζει να επισημάνω ότι η Ελ. Γιαννακάκη, επιλέγοντας ως ηρωίδα μια χταποδία, πετυχαίνει να αναδείξει το πολυδιάστατο της προσωπικότητας, της οποίας κάθε μέρος μπορεί να λειτουργεί αυτόνομα, να έχει διαφορετική γνώμη από τα υπόλοιπα και να κατευθύνεται συχνά προς διαφορετική πορεία συμπεριφοράς. Αυτή η πολυφωνία, εγγενής σε κάθε άνθρωπο, δεν οδηγεί στον δικασμό της προσωπικότητας, αλλά επιδεικνύει τους πολλαπλούς εαυτούς, οι οποίοι αλληλοκαλύπτονται, δια-

σταυρώνονται, διαφωνούν και βλέπουν την πραγματικότητα με διαφορετικά πρίσματα. Κι επιπρόσθετα η επιλογή ενός χταποδιού περιορίζει τα εθνικά ή κοινωνικά χαρακτηριστικά κι εξοβελίζει από το προσκήνιο τις συγκεκριμένες συνθήκες, για να δώσει στην αλληγορία πανανθρώπινα γνωρίσματα.

Το ερώτημα λοιπόν που εγείρεται είναι πόσο η ανθρώπινη συμπεριφορά καθορίζεται από τη φύση και πόσο κληρονομεί βιολογικές πρακτικές ή από την άλλη όλα αυτά είναι πολιτισμικές έννοιες που καθορίζονται από τα συστήματα ανταγωνισμού κι εξουσίας της κοινωνίας. Κι εδώ το μυθιστόρημα αμφιταλαντεύεται: αν το χταπόδι κινείται από μια γενετική προδιάθεση, που το ωθεί στο να εξοντώσει το άλλο χταπόδι (θηλυκό κι αρσενικό), να αναπαραχθεί νομοτελειακά κι έπειτα να πεθάνει, τότε η φύση από μόνη της ορίζει τις σχέσεις με όρους «ζούγκλας». Αν, αντίθετα, η κοινωνία κι η ανθρώπινη ζωή ωθεί στον ανταγωνισμό και την αλληλοεξόντωση, ενώ η φύση μάς γέννησε ρουσοϊκά αγαθούς, τότε η αλληγορία με ένα ζώο στερεί από το έργο τη βασική του στόχευση.

Αυτή η αντίφαση αίρεται όχι μόνο επειδή η οκτάποδη ηρωίδα έχει ανθρώπινα γνωρίσματα, αλλά κι επειδή η αλληλεπίδραση φύσης και κοινωνίας είναι πάντα ερώτημα κι όχι τελική απάντηση, ειδικά στο έργο της Ελ. Γιαννακάκη. Επομένως το κείμενο δεν διεκδικεί πολιτικές προεκτάσεις, όπως μια υπερερμηνεία θα ήθελε, αλλά μένει στο πολύ γόνιμο επίπεδο της ανθρώπινης συνείδησης, η οποία διερευνά την ίδια της την ύπαρξη, τον προορισμό της και τις κοινωνικές της επιλογές. Ο ντετερμινισμός του θανάτου αλλά και η βιολογική σχέση της μητέρας με τα παιδιά της βαραίνουν εν τέλει πάνω από τις όποιες δυνατότητες δίνει στον άνθρωπο η ελευθερία που διαθέτει. Τελικά η φύση, κατά τη συγγραφέα, είναι η κυρίαρχη εξουσία;

ΕΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

ΕΥΓΕΝΙΑ ΜΠΟΡΙΑΝΟΥ
«Φανή»
Μυθιστόρημα
Μεταίχμιο, 2020
Σελ. 264

Σπάζοντας τη σιωπή

Της **ΕΛΕΝΑΣ ΜΑΡΟΥΤΣΟΥ**

ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ «ΦΑΝΗ» της Ευγενίας Μποριάνου ξεκινά με την ομώνυμη ηρωίδα στο νοσοκομείο. Παραζαλισμένη από τον πόνο ανακαλεί σιγά σιγά τα γεγονότα της προηγούμενης βραδιάς: ένας άντρας των ΜΑΤ της είχε φέρει ένα ρόπαλο στο κεφάλι. Βρισκόμαστε στον Φεβρουάριο του 2012 και η Αθήνα βράζει από διαδηλώσεις. Κατά τη διάρκεια μιας τέτοιας διαδήλωσης η Φανή καταλήγει αναισθητή στο νοσοκομείο. Όταν το επόμενο πρωί βρίσκει τις αισθήσεις της, ψάχνει το σώμα της για πληγές. «Όμως δεν υπήρχε πληγή» διαπιστώνει και προσθέτει: «Βέβαια, υπάρχουν κι άλλες πληγές, από αυτές που δεν φαίνονται». Αυτές θα ζύσει η ηρωίδα με την πένα της, καθώς είναι αποφασισμένη να γράψει για τη ζωή της. Ποια είναι όμως η Φανή και γιατί θέλει να γράψει; Ας την ακούσουμε να αυτοσυστήνεται: «Και ιδού. Να με. Ίσως κάτι να σου θυμίζει το όνομά μου. Κάποια μνήμη να σου ξυπνά, κάποιο καμπανάκι να βγάζει ήχο σε μια καλά προφυλαγμένη πτυχή του μυαλού σου. Μπορεί πάλι να μη σου λέει τίποτα. Όλα παίζουν. Εχω μάθει από μικρή να μην εκηλθώμαι από τις εκηλθίξεις. Σου λέει δεν σου λέει κάτι το όνομά μου, αυτή είμαι. Η Φανή. Ετών είκοσι. Και αποφάσισα να σου γράψω. Δεν είναι μια παρόρμηση της στιγμής, είναι κάτι που σκεφτόμουν καιρό. Δεν θέλω να μιλάω άλλο χωρίς να απευθύνομαι. Τι είναι τα

λόγια χωρίς την απεύθυνση; Όχι πως δεν μπορούν κι έτσι να καθούν και να πάνε στον διάβολο. Αλλά αυτή είναι η απόδρασή μου. Η απόφασή μου, ήθελα να πω. Σ' εσένα απευθύνομαι».

Σε ποιον απευθύνει τον λόγο της η Φανή; Στη μεγάλη απουσία. Η ίδια μεγάλωσε με τον πατέρα της. Η μητέρα, μια Σκανδιναβή συγγραφέας, δραπετεύσε από τον μητρικό ρόλο, μόλις γέννησε, στα είκοσι της, στην ηλικία δηλαδή που βρίσκεται τώρα η κόρη της. Έτσι η Φανή γνωρίζει την ύψη της ξεις της που βρίσκει στο YouTube. Η μοναδική σχέση μεταξύ μάνας και κόρης είναι αυτό το κείμενο που γράφει η Φανή, αφηγούμενη κομμάτια από τη ζωή της, φιλοτεχνώντας με κοφτές πινελιές αυτοσχέδια αυτοπορτρέτα, καταγράφοντας το παρόν αλλά και θραύσματα παρελθόντος, με σκοπό να τα απευθύνει σαν σαίτα, σαν βέλος προς την καρδιά του βωβού παραλήπτη: της μητέρας.

«Θέλεις δεν θέλεις», λέει η Φανή, «είσαι ο παραλήπτης μου», ένας παραλήπτης αδράτος, φασματικός κι όμως υπαρκτός, όπως υπαρκτός είναι και ο αναγνώστης, ο εξωκειμενικός παραλήπτης αυτής της αφηγούμενης ιστορίας. Τι περιέχει όμως η ιστορία της Φανής; Θα έλεγα ότι είναι ένα μικρό χρονικό αντίσταση σε όλα αυτά που τη ματώνουν: τη βία της καθημερινότητας, την κατακρήμνιση μιας ολόκληρης κοινωνίας προς τη φτώχεια και την ανεργία,

την αδιαφορία απέναντι στον πόνο, την αποδοχή της καθεστηκιάς τάξης, τη σιωπή του πατέρα, τον κρυφό ρατσισμό του αγοριού που έχει ερωτευτεί, την εξουσία που ασκεί πάνω της αυτή έλξη, τον εσωτερικό δικασμό που της γεννά.

Καθώς διαβάζει κανείς το μυθιστόρημα, γίνεται εμφανές γιατί η συγγραφέας διάλεξε αυτού τον τίτλο: η Φανή, η κεντρική ηρωίδα, είναι το δυνατό της «καρτί». Η Μποριάνου έχει χτίσει έναν χαρακτήρα που σφύζει από θυμό, τρυφερότητα, θάρρος, επιθυμία και στοχαστικότητα, μια ηρωίδα γεμάτη ζωντάνια και αντιφάσεις. Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει μια αφηγηματική πρωτοτυπία: ενώ αφηγήτρια είναι η κεντρική ηρωίδα, η συγγραφέας διαστίζει το κείμενο με σύντομους εμβόλιμους πρωτοπρόσωπους εσωτερικούς μονολόγους, εκφωνούμενους από ανθρώπους με τους οποίους διασταυρώνεται η Φανή, σαν κάποιο κρυμμένο μικρόφωνο να καταγράφει τη σκέψη τους, να αποκαλύπτει όσα δεν τολμούν να ξεστομίσουν. Κι ενώ υποθέτω πως αρκετούς θα ελκύσει η αποτύπωση της Αθήνας της κρίσης, εγώ βρήκα πιο λεπτοδουλεμένες τις εσωτερικές αποχρώσεις της σχέσης της Φανής τόσο με τον υποστηρικτικό, τρυφερό αλλά διατακτικό πατέρα όσο και με τη μακρινή, αυτάρκη και πετυχημένη μητέρα. Το «σπάσιμο της σιωπής» στη σχέση της και με τους δύο δεν είναι ανώδυνο, είναι όμως απελευθερωτικό.

Για ποιο πράγμα πεινάς πιο πολύ;

Του **ΑΚΗ ΠΑΠΑΝΤΩΝΗ**

«[...] Ο ανδρικός κόσμος έπρεπε να καταρρεύσει. Ηρθε η στιγμή για τη Γυναικεία Αποστολή. Δυνατές, στέρεες, αποφασισμένες, οι γυναίκες επαγγελματίες για να μην μπορέσει να ανατραπεί το καθεστώς, να μη σταματήσει το Γυναικείο Πρόγραμμα».

Η ΜΑΡΙΑΛΕΝΑ Σπυροπούλου έκανε την πρώτη της εμφάνιση με τη νουβέλα «Ρου» (Μεταίχμιο, 2016), στην οποία η Ζαχαρούλα, ερχόμενη από τη νησιωτική επαρχία, βλέπει (ή ίσως δεν βλέπει) τον εαυτό της να μεταμορφώνεται σε Ρούλα κι ύστερα σε Ρου, καθώς η ανάπτυξη της σεξουαλικής της ταυτότητας συγκρούεται βίαια με την ψυχολογική της ωρίμανση -όπως άλλωστε συχνά συμβαίνει. Στη «Ρου» η Σπυροπούλου έκανε, αν μη τι άλλο, δύο πράγματα που μάλλον δεν υπάρχουν σε αφθονία στο τρέχον λογοτεχνικό τοπίο: έγραψε με ουσιαστικό επίκεντρο τη γυναίκα, όπως αυτή είναι σήμερα, και μίλησε με τόλμη για τη γυναικεία ταυτότητα.

Η θέση, η φύση, η ψυχοσωματική ταυτότητα της γυναίκας, είναι το αγκάθι στον αφηγηματικό κόσμο της συγγραφέως και στο δεύτερο βιβλίο της, το μυθιστόρημα «Τάισέ με». Η πρόφαση απλή: μια 30χρονη γυναίκα, η Μαρίνα, στο απόγειο της κρίσης δέχεται μια αναπάντεχη πρόταση γάμου. Και αυτό που φαντάζει στους γύρω της ως η ευκολότερη (θετική) απάντηση και η ευτυχέστερη κατάληξη, για εκείνη αποδεικνύεται δικαστική αγωνία. Η Μαρίνα είναι το επίκεντρο ενός σύμπαντος γυναικών από το οποίο αντλεί η Σπυροπούλου -γυναίκες αυτής ή της προηγούμενης γενιάς που σταδιακά ξεπερνούν την «πεινά» για κοινωνικές συμβάσεις, ακριβώς επειδή η «πεινά» τους για όλα τα άλλα που έχει να τους δώσει η ζωή (ή για όσα δεν τους δίνει, αλλά εκείνες πεισματικά διεκδικούν) είναι μεγαλύτερη. Η αβεβαιότητα των ημερών που αποτελούν το

φόντο της αφήγησης τελεί υπό διαρκή αντιδιαστολή με την ανάγκη της Μαρίνας για κάτι διαφορετικό από εκείνα στα οποία αρκετέπκαν η μητέρα ή οι φίλες της. Ποιος στοιχειοθέτησε εν τέλει πως μητρότητα και γάμος είναι μονόδρομος για την αυτοπραγμάτωση;

Όμως η αφηγηματική ανησυχία της Σπυροπούλου δεν αρκείται στη γραμμική αυτή ιστορία. Παράλληλα, και με αφορμή ένα βιβλίο που η Μαρίνα διαβάζει και το οποίο φέρει τον τίτλο του ίδιου του ανά χειρας μυθιστορήματος, η συγγραφέας χτίζει μια παράλληλη, ουτοπική σάγκα που θυμίζει αρχαία τραγωδία. Στα κεφάλαια που εναλλάσσονται με αυτά της συγκαιρινής αφήγησης απαντάμε μια κοινωνία που διοικείται με τρόπο δρακόντειο μόνο από γυναίκες, οι οποίες έχουν οριστικά αποτινάξει τα χαρακτηριστικά που τις συνδέουν με το στερεότυπο της μητρότητας. Στο παράλληλο αυτό σύμπαν, όπου η «πεινά» έχει δραστικά μετασχηματιστεί, το αντρικό φύλο είναι παρίας, η Μάγκντα όμως (το ανεστραμμένο είδωλο της Μαρίνας) παραβαίνει τα ειωθότα, θέλοντας να έχει αυτό

ΜΑΡΙΑΛΕΝΑ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
«Τάισέ με»
Μυθιστόρημα
Μεταίχμιο, 2020
Σελ. 248

που «δεν θα έπρεπε», θέλοντας δηλαδή να τεκνοποιήσει. Με τον τρόπο αυτό η Σπυροπούλου βάζει στα χέρια της (εκάστοτε) γυναίκα την απάντηση στο ερώτημα: για ποιο πράγμα «πεινάς» και για ποιο όχι; Και το σημαντικότερο είναι πως το κάνει όχι διδακτικά, αλλά μέσα από μια πλεχτή αφήγηση, προσιτή, αλλά υψηλής ακρίβειας.

